

УДК 378.14:37.015

DOI: 10.32342/2522-4115-2021-2-22-28

О.О. НЕСТУЛЯ,

*доктор історичних наук, професор, ректор
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»*

С.І. НЕСТУЛЯ,

*доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та суспільних наук,
директор Навчально-наукового інституту лідерства
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»*

Н.В. КОНОНЕЦ,

*доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та суспільних наук
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»*

МЕТОДОЛОГІЯ РОЗРОБКИ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ «ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ» ГАЛУЗІ ЗНАНЬ 01 ОСВІТА / ПЕДАГОГІКА СПЕЦІАЛЬНОСТІ 011 ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

У статті на підставі аналізу науково-методичної літератури та власного практичного досвіду охарактеризовано методологічні підходи (компетентнісний, інтегрований, діяльнісний, ресурсорієнтований, системний, лідерський, контекстний та проєктний), які були покладені в основу при розробці освітньої програми підготовки магістрів «Педагогіка вищої школи» у ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (м. Полтава, Україна). Виокремлено особливості кожного з підходів, що забезпечує унікальність програми підготовки магістрів «Педагогіка вищої школи» серед інших подібних програм ЗВО. Відзначається, що компетентнісний підхід забезпечив виділення низки важливих для майбутнього викладача ЗВО компетентностей: інтегральної, загальних і спеціальних. Інтегрований підхід сприяє орієнтації процесу на сучасні вимоги громадського розвитку, формування цілісної системи знань у сфері педагогічних наук, єдиної картини світового науково-освітнього простору. Діяльнісний підхід акцентує увагу на практикоорієнтованій складовій освітньої програми підготовки магістрів. Ресурсорієнтований підхід розглядається як партнерство викладача і магістрантів, під час якого здійснюється стимулювання і організація активної самостійної пізнавальної діяльності. Системний підхід сприяє цілісному погляду на проблему організації професійної підготовки магістрів. Лідерський підхід забезпечує реалізацію лідерської управлінської парадигми в освітньому середовищі ПУЕТ. У контекстному підході передбачено організацію процесу навчання і виховання магістрантів з урахуванням специфіки майбутньої педагогічної діяльності. Використання проєктного підходу орієнтоване на виконання завдань розвитку оптимізації і вдосконалення освітнього процесу шляхом педагогічного проєктування і використання освітніх проєктів при викладанні кожної дисципліни. У статті запропоновано новий зміст навчання магістрантів освітньої програми «Педагогіка вищої школи» за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, який ураховує сучасні суспільні та освітні тенденції, концепції та парадигми: цифровізація освіти, демократизація освіти, студентоцентрована й гуманістична парадигми, лідерська управлінська парадигма, концепція ресурсорієнтованого навчання, освіта впродовж усього життя.

Ключові слова: освітня програма, педагогіка вищої школи, магістр, ресурсорієнтоване навчання, лідерська управлінська парадигма, методологічні підходи, цифровізація освіти.

Постановка проблеми. Нині орієнтація України на інтеграцію до світового освітньо-наукового простору, динамічні соціально-економічні трансформації, цифровізація соціуму вимагають модернізації професійної підготовки у вищій педагогічній школі. Можемо констатувати, що з набуттям чинності нового Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) розпочато новий етап реформування вітчизняної системи освіти, зокрема педагогічної, який позитивно відзначений автономією закладів вищої освіти (ЗВО). У зв'язку з цим українським університетам відкрито широкі можливості для самостійного формування змісту освіти, пошуку дійових механізмів удосконалення її якості, розробки й імплементації дидактичних систем з метою підготовки висококваліфікованих, конкурентоспроможних педагогічних кадрів, викладачів ЗВО, здатних професійно здійснювати науково-педагогічну діяльність, застосовуючи на практиці сучасний дидактичний інструментарій та педагогічні інновації.

У сучасних умовах реформування вищої освіти актуальність досліджуваної проблеми пояснюється низкою чинників. По-перше, істотно розширилися професійні функції викладача ЗВО як суб'єкта соціально-педагогічної діяльності, предметом якої є: соціокультурний розвиток студентської молоді в руслі інновацій, студентоцентрованої та гуманістичної парадигм; створення умов для ефективної адаптації студентів до сучасного освітнього процесу в середовищі ЗВО; розвиток особистісно значущих цінностей для успішної соціалізації в ЗВО та цифровому соціумі; формування соціально активної особистості шляхом активізації педагогічного потенціалу соціуму. Тому вирішення окреслених соціально-виховних завдань вважаємо важливою складовою діяльності викладача ЗВО.

По-друге, сьогодні ЗВО розглядають як відкриту соціально-педагогічну систему, тому й професійно-педагогічна діяльність у ній ґрунтується на тісній співпраці всіх працівників університету у вирішенні культурно-освітніх проблем студента: адміністрації ЗВО, науково-педагогічних працівників, психологів, бібліотекарів, працівників культурно-освітніх центрів та інших структурних підрозділів, а також роботодавців.

По-третє, сучасний викладач ЗВО має володіти низкою форм, методів, засобів навчання, які можна адаптувати до дистанційного, змішаного, проєктного навчання як сучасних форм організації освітнього процесу у ЗВО, а також здатністю конструювати авторські дидактичні системи, розробляти авторські методики навчання студентів в умовах соціально-освітніх трансформацій.

По-четверте, особливістю професійної діяльності викладача ЗВО є її полікомпонентність (навчальна, методична, виховна, організаційна, наукова, профорієнтаційна, культурно-просвітницька, кроскультурна діяльність), що відображається у здатності розв'язувати складні завдання і проблеми освітнього характеру, передбачає проведення досліджень й здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Названі чинники визначили зростання вимог до якості підготовки випускників ЗВО за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки (освітньо-професійна програма «Педагогіка вищої школи») освітньо-кваліфікаційного рівня магістра, що передбачає її фундаменталізацію, посилення методологічної складової, залучення майбутніх фахівців до науково-дослідницької роботи, формування культури системного аналізу, вмінь адаптуватися до соціокультурних змін, прогнозувати результати своєї праці тощо. У зв'язку з цим важливим завданням убачаємо визначення сучасних методологічних підходів до розробки освітньої програми підготовки магістрів «Педагогіка вищої школи».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення наукового доробку вітчизняних учених (В. Захарченко [11], В. Луговий [6], Л. Раскола [13], Ю. Рашкевич [3], О. Ружицька [13], О. Слюсаренко [6], Ж. Таланова [6] та ін.) дає змогу засвідчити, що нині розроблено низку методичних рекомендацій щодо формування профілів ступеневих програм з обов'язковим урахуванням ключових програмних компетентностей та якісним формулюванням результатів навчання. Аналітичне осмислення методичного доробку служить підставою для висновку, що основою вироблення загальної методології розробки освітніх програм бакалаврського та магістерського рівнів є компетентнісний підхід, який ґрунтується на аналізі професійних вимог, що визначають пріоритетність компетентностей, необхідних у певній галузі професійної діяльності, а також передбачає студентоцентроване навчання, основними категоріями якого і є компетентності та результати навчання. Водночас вважаємо,

що при розробці освітньої програми «Педагогіка вищої школи» за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки освітньо-кваліфікаційного рівня магістра доцільно звернути увагу й на інші методологічні підходи, реалізація яких забезпечить можливість створення унікальної програми, що відображатиме запити суспільства та ринку праці в галузі освіти.

Мета статті – окреслити сукупність методологічних підходів, які було покладено в основу при розробці освітньої програми підготовки магістрів «Педагогіка вищої школи» галузі знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Виклад основного матеріалу. *Компетентнісний, інтегрований, діяльнісний, ресурсорієнтований підходи.* У ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (ПУЕТ) проектною групою розроблено освітню програму «Педагогіка вищої школи» (С. Нестуля – керівник проектної групи, гарант освітньої програми, доктор педагогічних наук, доцент кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії; Н. Кононець – доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та суспільних наук, С. Шара – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та суспільних наук) з урахуванням низки методологічних підходів: *компетентнісний, інтегрований, діяльнісний, ресурсорієнтований, системний, лідерський, контекстний та проектний*, які сприятимуть реалізації мети – підготовки висококваліфікованих фахівців у галузі освіти, педагогіки, всебічний розвиток здобувачів вищої освіти й забезпечення конкурентоспроможності випускників на сучасному ринку праці за рахунок формування методичної компетентності, шляхом забезпечення розвитку потенціалу та можливостей самореалізації студентів, формування лідерських якостей, використання тренінгових технологій та інновацій.

Ми переконані, що провідну роль серед підходів до підготовки майбутніх викладачів ЗВО в умовах освітнього середовища сучасного університету має відігравати *компетентнісний підхід*, оскільки він покликаний подолати проблему розриву знань і вмінь їх застосувати, а також узяти до уваги індивідуальні відмінності магістрантів. Передбачається, що компетентний викладач ЗВО володіє не лише традиційною тріадою «знання, уміння, навички», високими моральними якостями і є професіоналом, але й уміє адекватно діяти у різних ситуаціях в професійно-педагогічній діяльності, застосовуючи знання й беручи відповідальність за свою діяльність.

Компетентнісний підхід передбачає, що випускник ЗВО, який навчався в ПУЕТ за освітньою програмою «Педагогіка вищої школи» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» освітньо-кваліфікаційного рівня магістра, після завершення навчання має володіти не лише певною сумою знань, умінь і навичок, професійною компетентністю, але й мати сформовану методичну компетентність як одну з її важливих складових для успішного здійснення професійної діяльності в сучасному освітньому середовищі ЗВО.

На підставі аналізу праць науковців (Н. Божко [2], А. Зубков [4], О. Лебедева [5], Ю. Присяжнюк [10] та ін.) методичну компетентність майбутнього викладача ЗВО детермінуємо як теоретичну і практичну готовність до проведення занять, що проявляється у наявності у випускника дидактико-психологічних знань, умінь, досвіду логічного конструювання навчального процесу для конкретної дидактичної ситуації з урахуванням психологічних механізмів засвоєння та розв'язування методичних задач.

Окреслюючи власну позицію, зазначимо, що компетентнісний підхід до розробки освітньої програми підготовки магістрів «Педагогіка вищої школи» забезпечив виокремлення низки важливих для майбутнього викладача ЗВО компетентностей:

– *інтегральної компетентності* (здатність розв'язувати складні завдання та проблеми в галузі освітніх, педагогічних наук, професійній діяльності, в процесі навчання, що передбачає застосування відповідних освітніх, педагогічних інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог);

– *загальних компетентностей* (ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; ЗК2. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні; ЗК3. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями; ЗК4. Здатність до пошуку, обробки та аналізу інформації з різних джерел; ЗК5. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації; ЗК6. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми; ЗК7. Навички міжособистісної взаємодії; ЗК8. Здатність діяти соціально відповідально і свідомо);

– спеціальних компетентностей (СК1. Здатність виявляти потенційні зв'язки освітньої теорії, освітньої політики та практики; СК2. Уміння розпізнавати та враховувати різноманітність осіб, здійснювати індивідуальний супровід в освітньому процесі; СК3. Обізнаність з різними контекстами, у яких може відбуватися навчання; СК4. Обізнаність з різними рівнями суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу; СК5. Розуміння цілей і особливостей освітніх систем; СК6. Здатність до консультування з питань освітньої теорії і практики; СК7. Здатність керувати освітніми практикоорієнтованими проектами; СК8. Здатність до забезпечення позитивної динаміки навчальних досягнень суб'єктів освітньої діяльності; СК9. Уміння розробляти та застосовувати освітню програму і навчально-методичні матеріали відповідно до конкретного освітнього контексту; СК10. Здатність проектувати та реалізовувати навчання осіб з особливими освітніми потребами).

Вочевидь, їх сукупність (інтегральна, комплекс загальних та спеціальних компетентностей) відображає професійну компетентність як інтегральну характеристику особистості випускника, сформовану в системі магістерської підготовки за освітньою програмою «Педагогіка вищої школи», яка забезпечує готовність майбутнього викладача ЗВО до професійної діяльності у всій її поліаспектності й дозволяє бути готовим до ефективної роботи у будь-якій дидактичній ситуації.

У ході наукового пошуку з'ясовано, що компетентнісний підхід до розробки освітньої програми підготовки магістрів «Педагогіка вищої школи» зумовлює і дещо іншу структуру навчальних програм, у яких інакше розставлено пріоритети. Ці пріоритети визначаються такою *технологічною ланкою*: формулювання мети (характеристики компетентностей) « шляхи формування компетентностей « підбір змісту матеріалу.

Так, технологічна ланка при розробці освітньої програми підготовки магістрів «Педагогіка вищої школи» передбачає проходження таких кроків:

1. *Формулювання мети* виноситься на перше місце: описуються характеристики компетентностей як мети програми (дисципліни);

2. *Шляхи формування компетентностей* (інтегральна, комплекс загальних та спеціальних компетентностей) є другим кроком, на якому пропонуються й характеризуються форми, методи, засоби їх формування;

3. *Підбір змісту матеріалу*, який сприятиме розв'язанню конкретних завдань і розвитку в майбутніх викладачів ЗВО окреслених компетентностей (з урахуванням тенденцій на ринку праці в освітній галузі, сучасних концепцій та парадигм, як-от: цифровізація освіти, демократизація освіти, лідерська управлінська парадигма, концепція ресурсорієнтованого навчання, освіта упродовж усього життя тощо).

Інтегрований підхід до розробки освітньої програми підготовки магістрів «Педагогіка вищої школи» базується на дидактичному принципі інтеграції навчання для формування компетентностей, визначених в освітній програмі, і полягає в орієнтації освітнього процесу в університеті на сучасні вимоги суспільного розвитку, формування цілісної системи знань у галузі педагогічних наук, єдиної картини світового науково-освітнього простору, професійно-педагогічного світогляду майбутнього викладача, поєднання інтегративного й диференційованого підходів до навчання, освіти протягом життя. Саме такий підхід, на нашу думку, забезпечить ефективність процесу формування визначених у програмі компетентностей [7; 11].

Погоджуючись із І. Сіняговською [12] щодо головної ідеї інтеграції знань в освітньому процесі, яка полягає в тому, щоб об'єднати навчальний матеріал у певну цілісну систему, визначити взаємозалежності між навчальними дисциплінами, розкрити міжпредметні зв'язки, наголосимо, що сам перелік компонентів освітньої програми «Педагогіка вищої школи» та їх логічна послідовність (табл. 1), який відображає цикл професійно орієнтованої гуманітарної та соціально-економічної підготовки, професійної та практичної підготовки є прикладом інтеграції навчання, оскільки кожна з дисциплін цих циклів є складовою цілісної системи знань, умінь і навичок, які формують визначені у програмі компетентності, тісно переплітаються одна з одною, розкривають міцні міжпредметні зв'язки.

Отже, інтеграція змісту освіти під час підготовки магістрів обраної освітньої програми є процесом об'єднання різногалузевих знань (лідерологія, дидактика, педагогіка вищої школи, теорія і методика професійної освіти, методологія та логіка наукових досліджень,

психологія, менеджмент, системологія, цифрові технології, інноватика та ін.) на основі взаємопроникнення їх елементів, зміцнення та ускладнення зв'язків між ними, утворення нової цілісності – змістового компонента навчання магістрів освітньої програми «Педагогіка вищої школи» як конкурентноспроможних викладачів ЗВО, здатних до організації сучасного освітнього процесу.

Таблиця 1

**Перелік компонентів освітньої програми
«Педагогіка вищої школи» та їх логічна послідовність**

Код н/д	Компоненти програми (навчальні дисципліни, курсові проекти, практики, кваліфікаційна робота)	Кількість кредитів	Форма підсумкового контролю
Обов'язкові компоненти		58	
Цикл професійно орієнтованої гуманітарної та соціально-економічної підготовки		3	
OK 1	Основи лідерства	3	ПМК
Цикл професійної та практичної підготовки		55	
OK 2	Академічне письмо	3	ПМК
OK3	Дидактичні системи у вищій школі	6	ПМК
OK 4	Педагогіка вищої школи	3	екзамен
OK 5	Педагогічна майстерність викладача вищої школи	3	ПМК
OK6	Педагогічна та професійна психологія	3	екзамен
OK 7	Педагогічний контроль у системі освіти	5	екзамен
OK 8	Методика викладання у вищій школі	3	екзамен
OK 9	Методологія та логіка наукових досліджень	3	ПМК
OK 10	Планування й організація навчального процесу у вищій школі	3	екзамен
OK 11	Організація виховної роботи у закладі вищої освіти	3	ПМК
OK 12	Проектування професійної підготовки та діяльності фахівців	5	ПМК
OK 13	Системний підхід у вищій школі	3	екзамен
OK 14	Цифровізація освітнього процесу у вищій школі	3	ПМК
OK 15	Управління закладом вищої освіти	6	екзамен
OK 16	Інноваційні технології у вищій школі	3	ПМК
Вибіркові компоненти		22,5	
ВК 1	Загальноуніверситетський вибір*	10	ПМК
ВК 2	Професійний вибір**	12,5	ПМК
Практична підготовка		2	
ПП 1	Науково-педагогічна навчальна практика	2	ПМК
Підсумкова атестація		7,5	
	Магістерська робота	7,5	захист
Загальний обсяг вибірових компонентів		22,5	
Загальний обсяг освітньо-професійної програми		90	

Діяльнісний підхід акцентує увагу на практикоорієнтованій складовій освітньої програми підготовки магістрів «Педагогіка вищої школи» та спрямований на збільшення практичних занять з дисциплін циклу професійної та практичної підготовки, які передбачають проведення тренінгів, майстер-класів, відвідування занять викладачів ПУЕТ та інших ЗВО Полтавського регіону й України загалом, організацію процесу дисемінації педагогічного досві-

ду освітян України через засоби відеозв'язку, залучення магістрантів до участі в науково-практичних конференціях педагогічного спрямування. Іншою важливою складовою освітньої програми є науково-педагогічна навчальна практика, яку магістри проходять у ЗВО та закладах фахової передвищої освіти, а також забезпечення можливостей для організації й проведення педагогічних експериментів під час написання магістерської роботи.

Варто зазначити, що діяльнісний підхід спрямований на те, щоб у процесі диференційованої педагогічної підтримки організувати діяльність магістранта як активного суб'єкта пізнання суті професійно-педагогічної діяльності викладача ЗВО, поліаспектності його роботи, педагогічного спілкування, комунікацій та взаємодії, власного професійного розвитку як майбутнього викладача ЗВО шляхом формування понятійного апарату, засвоєння когнітивних алгоритмів професійно-педагогічної діяльності, розв'язання проблемних, ситуаційних, творчих завдань, навичок розробки й використання дидактичного супроводу сучасного освітнього процесу, просвітницьких матеріалів та програм і їх подальшого впровадження, організації та здійснення науково-педагогічних досліджень.

Ресурсоорієнтований підхід передбачає побудову процесу навчання кожної дисципліни з переліку компонентів освітньої програми підготовки магістрів «Педагогіка вищої школи» за концепцією ресурсоорієнтованого навчання. Згідно з концепцією процес навчання здобувачів вищої освіти досліджуваної освітньої програми розглядається нами як партнерство викладача та магістрантів, під час якого здійснюється стимулювання та організація активної самостійної пізнавальної діяльності магістрантів з метою набуття компетентностей і досягнення програмних результатів навчання, окреслених у змісті навчання кожної конкретної дисципліни з визначеного переліку обов'язкових та вибіркового компонентів. Загалом концепція ресурсоорієнтованого навчання спрямовує викладачів на вирішення таких завдань: формування у магістрантів умінь формулювати мету навчальної діяльності, моделювати й проектувати індивідуальну освітню траєкторію, будувати професійно-педагогічні знання; розвиток у магістрантів інтересу до педагогічної діяльності, прагнення домагатися реалізації мети; формування умінь оцінювати, аналізувати результати власної навчальної та наукової діяльності; формування здатності використовувати раціональні прийоми роботи з дидактичними матеріалами, інформаційними ресурсами, інтернет-ресурсами; формування у магістрантів умінь шукати інформацію та якісно обробляти її; розвиток плідної співпраці триади «магістрант – викладач – бібліотекар» як інноваційної форми навчальної взаємодії в освітньому середовищі університету, за якої викладач допомагає магістранту навчатися самостійно, а бібліотекар допомагає у пошуку, підборі різних інформаційних ресурсів, як-от фонди бібліотеки ПУЕТ, інституційний репозитарій ПУЕТ, електронні бібліотеки інших ЗВО тощо) [0; 8; 14; 15].

З метою вирішення вищезгаданих завдань, зокрема для формування у майбутніх викладачів ЗВО умінь працювати з інформацією, використовувати раціональні прийоми роботи з дидактичними матеріалами, інформаційними ресурсами, інтернет-ресурсами, ефективно здійснювати професійно-педагогічну діяльність в умовах цифровізації соціуму, до освітньої програми включено дисципліну «Цифровізація освітнього процесу у вищій школі».

З іншого боку, згідно з концепцією ресурсоорієнтованого навчання основні завдання стратегії ПУЕТ передбачають консолідацію різних ресурсів, які оптимально використовуються для підготовки майбутніх викладачів ЗВО, формування визначених освітньою програмою «Педагогіка вищої школи» компетентностей магістрантів. Цей конструкт відображено в освітній програмі у розділі 8 «Ресурсне забезпечення реалізації програми»: кадрове, матеріально-технічне, інформаційне та навчально-методичне забезпечення.

Стосовно інформаційного та навчально-методичного забезпечення освітньої програми слід наголосити, що викладачами випускової кафедри та проектною групи, окрім традиційних друкованих навчально-методичних матеріалів, розроблено електронні посібники, віртуальні класи й повнофункціональні дистанційні курси з усіх дисциплін, доступ до яких магістри мають за допомогою Головного центру дистанційного навчання ПУЕТ <https://>

– по-друге, – забезпечити єдність і цілісність усіх компонентів змісту навчання магістрантів, представлених переліком обраних дисциплін;

– по-третє, детермінувати освітню програму як дидактичну систему формування визначених нею компетентностей здобувачів вищої освіти, що постає як дидактично верифікована сукупність взаємопов'язаних складових, які відображають процес організації та здійснення цілеспрямованих дидактичних впливів, які забезпечують ефективність функціонування цієї системи й уможливають досягнення результату як прояву належного рівня сформованості інтегральної компетентності магістрантів з урахуванням можливостей створення комплексу дидактичних умов для її реалізації.

З іншого боку, системний підхід до розробки освітньої програми підготовки магістрів «Педагогіка вищої школи» зумовлює урахування необхідності формування у майбутніх викладачів ЗВО системного мислення як бачення різних життєвих та професійно-педагогічних ситуацій з різних точок зору, як нового погляду на ситуацію, коли при вирішенні проблем чи завдань враховуються всі фактори, як можливість не лише бачити події, але й розпізнавати алгоритми взаємозв'язків і структури, на основі яких вони виникають. Саме системне мислення для майбутнього викладача ЗВО є індикатором успішного провадження професійно-педагогічної діяльності, а для магістранта – індикатором того, що він досяг високого рівня сформованості інтегральної компетентності. Отже, магістрант доходить висновку, що, розуміючи істинне підґрунтя ситуацій довкола нас, ми зможемо реагувати на них зі значною перевагою і в рамках нового, ширшого бачення. Ми зможемо діяти відповідально і взаємодіяти зі структурами так, що наші дії поглиблять чи покращать ситуацію, не створюючи нових проблем ще в якійсь сфері.

Таким чином, для забезпечення формування й подальшого розвитку у магістрантів системного мислення, до освітньої програми підготовки магістрів «Педагогіка вищої школи» включено обов'язковим компонентом циклу професійної та практичної підготовки дисципліну «Системний підхід у вищій школі». Програмними результатами цієї дисципліни є сформованість системного мислення магістранта, який: уміє вирішувати проблеми з урахуванням різних точок зору в різних контекстах; розуміє, що освітнє середовище включає системи і активно використовує системний підхід; використовує поняття з різних наук як інструменти для управління дидактичними системами; може ідентифікувати відповідні рішення і прогнозувати наслідки рішень; розуміє найважливіші положення системології у контексті професійно-педагогічної діяльності, – саме те, що має бути притаманне викладачеві ЗВО з високим рівнем інтегральної компетентності.

Іншою дисципліною циклу професійної та практичної підготовки, яка безпосередньо впливає на формування системного мислення магістрантів, є курс «Дидактичні системи у вищій школі», метою якого є формування системи теоретичних знань і практичних навичок проєктування викладачем дидактичних систем у вищій школі, а також формування та розвиток системного мислення здобувачів вищої освіти.

Під час імплементації *лідерського підходу* в освітній процес підготовки магістрантів освітньої програми «Педагогіка вищої школи», головний акцент зроблено на необхідності розвитку їх лідерського потенціалу, адже ідеї теорії емоційного лідерства, лідерства-служіння та інших теорій лідерства можуть служити для випускників, майбутніх викладачів ЗВО, орієнтиром для досягнення успіху на ниві педагогічної діяльності. Цей підхід при розробці освітньої програми «Педагогіка вищої школи» відображено у включенні до циклу професійно-орієнтованої гуманітарної та соціально-економічної підготовки навчальної дисципліни «Основи лідерства».

Зміст дисципліни «Основи лідерства» для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки (освітньо-професійна програма «Педагогіка вищої школи») освітньо-кваліфікаційного рівня магістра відображають 9 тем (рис. 2).

Зміст дисципліни розкрито в дистанційному курсі та електронному посібнику. Скриншот електронного посібника для самостійної роботи магістрів освітньої програми «Педагогіка вищої школи» галузі знань 01 Освіта / педагогіка спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки під час вивчення дисципліни «Основи лідерства» (авторський колектив О. Нестуля, С. Нестуля, Н. Кононец) представлено на рис. 3.

ТЕМА 1. ЩО ОЗНАЧАЄ БУТИ ПЕДАГОГОМ-ЛІДЕРОМ
ТЕМА 2. НАУКОВІ КОНЦЕПЦІЇ ЛІДЕРСТВА
ТЕМА 3. ФОРМУВАННЯ СТИЛЮ ВИКЛАДАЧА-ЛІДЕРА
ТЕМА 4. ЛІДЕРСТВО ЯК СКЛАДОВА УСПІШНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ОСОБИСТІСНИЙ АСПЕКТ ЛІДЕРСТВА
ТЕМА 5. ЕМОЦІЙНЕ ЛІДЕРСТВО
ТЕМА 6. ХАРИЗМАТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО
ТЕМА 7. РОБОТА ПЕДАГОГА-ЛІДЕРА З КОМАНДОЮ
ТЕМА 8. ПЕДАГОГ-ЛІДЕР ЯК СОЦІАЛЬНИЙ АРХІТЕКТОР. ФОРМУВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ І ЦІННОСТЕЙ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ТЕМА 9. ТРАНСФОРМАЦІЙНЕ ЛІДЕРСТВО

Рис. 2. Зміст дисципліни «Основи лідерства»

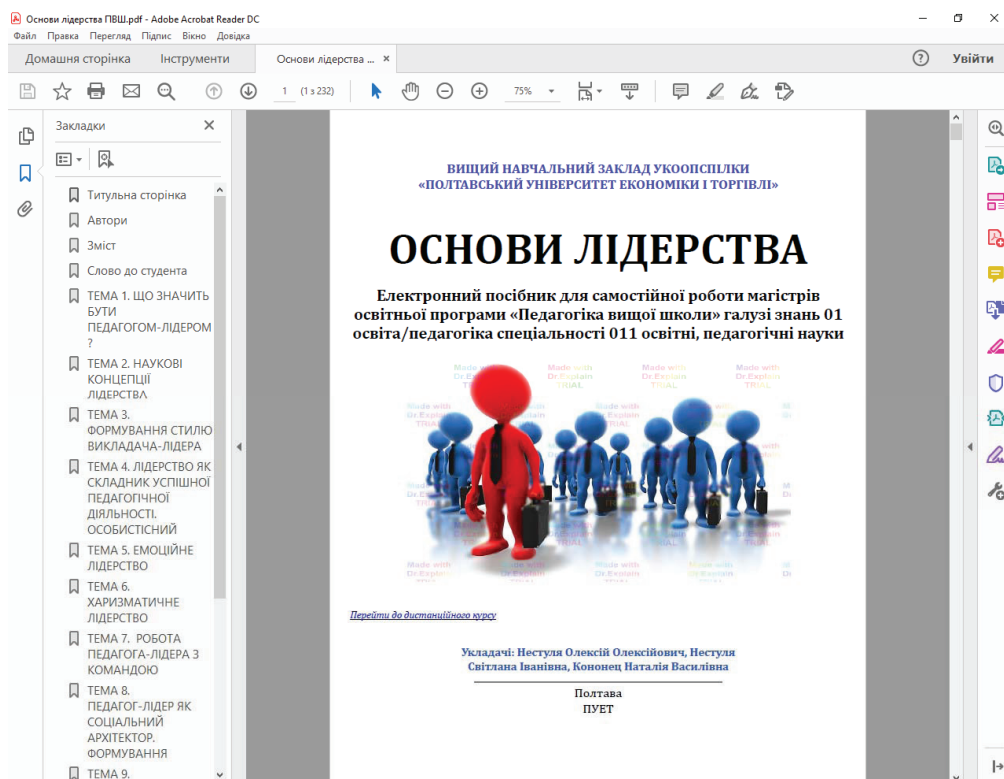

Рис. 3. Електронний посібник «Основи лідерства»

Таким чином, включення до освітньої програми дисципліни «Основи лідерства», особливістю якої є закладене в меті формування лідерських якостей майбутніх фахівців, сприятиме підвищенню ефективності процесу підготовки магістрантів завдяки формуванню майбутнього викладача-лідера, приведенню його у відповідність до вимог сучасного суспільства, а з іншого – забезпечуватиме результат – позитивну динаміку в рівнях сформованості інтегральної компетентності магістрантів освітньої програми «Педагогіка вищої школи» [9].

Загалом такий підхід забезпечує реалізацію лідерської управлінської парадигми в освітньому середовищі ПУЕТ: формування компетентнісного професіонала, викладача-лідера, здатного вирішувати завдання будь-якої складності, що вимагають реалії сучасного життя та професія викладача ЗВО.

У методологічному плані доречним є *контекстний підхід* до розробки освітньої програми підготовки магістрів «Педагогіка вищої школи», який передбачає організацію процесу навчання і виховання магістрантів в освітньому середовищі університету з урахуванням специфіки майбутньої професійно-педагогічної діяльності, використання форм та методів контекстного навчання, орієнтацію на ситуативні теорії лідерства. Цей підхід до розробки освітньої програми дав змогу врахувати такі аспекти:

– у контекстному навчанні цілісна професійна діяльність складається з трьох основних компонентів: навчальна діяльність, квазіпрофесійна діяльність і навчально-професійна діяльність;

– квазіпрофесійна діяльність тлумачиться як моделювання, створення реальних професійних ситуацій і є проміжною, підготовчою формою в процесі професійної підготовки майбутніх викладачів ЗВО, що має на меті практикоорієнтовне теоретичне навчання, яке здійснюється завдяки моделюванню цілісних фрагментів професійної діяльності через ігрові та проєктні форми і методи навчання;

– професійний контекст є сукупністю предметних завдань, організаційних, технологічних форм і методів діяльності, ситуацій соціально-психологічної взаємодії, характерних для сфери майбутньої професійно-педагогічної діяльності магістрантів освітньої програми «Педагогіка вищої школи»;

– види професійного контексту: *соціальний* – включає ціннісно-орієнтаційний і особистісний контексти; *предметний* – поєднує педагогічно-технологічний, організаційно-управлінський, посадовий контексти;

– особлива увага при формуванні інтегральної та лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО має приділятися використанню практичних ситуаційних завдань, пов'язаних з майбутніми реальними ситуаціями, що можуть виникнути у процесі професійно-педагогічної діяльності викладача-лідера.

Загалом контекстний підхід до розробки освітньої програми підготовки магістрів «Педагогіка вищої школи» базується на трактуванні поняття «контекст» через поняття «ситуація», що визначається як система зовнішніх стосовно суб'єкта умов, що спонукають і опосередковують його активність. Контекст і ситуація пов'язані таким чином, що в ситуацію включаються не лише зовнішні умови, але й сам дійовий суб'єкт та інші люди, з якими він перебуває у відносинах спілкування та міжособистісної взаємодії. Отже, контекстне навчання, спрямоване на досягнення програмних результатів навчання у межах кожної дисципліни освітньої програми, високого рівня сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО, має базуватися на усвідомленні того факту, що якісно різні обставини «вимагають» і якісно відмінних лідерів, тобто ефективність стилю поведінки педагога-лідера залежить від специфічних обставин ситуації, у якій він реалізується.

Різні контексти професійно-педагогічної діяльності майбутніх викладачів ЗВО, педагогів-лідерів, відображають такі обов'язкові компоненти освітньої програми циклу професійної та практичної підготовки:

– дисципліна «Академічне письмо», метою якої є репрезентація концепцій, стратегій і тактик академічного письма, технологій організації процесів створення, аналізу та редагування академічного тексту;

– дисципліна «Педагогіка вищої школи», яка забезпечує підготовку студентів магістратури до виконання обов'язків викладача ЗВО; проведення науково-пошукової роботи та керівництва дослідницькою роботою студентів; організації освітнього процесу в спеціалізованих гімназіях, школах, коледжах;

– дисципліна «Педагогічна майстерність викладача вищої школи», яка ставить за мету формування компетентності магістрантів у галузі організації педагогічної, дослідної, організаційної, управлінської діяльності з урахуванням потреб її учасників у самореалізації шляхом вивчення засад педагогічної майстерності – теорії педагогічної культури, прийомів педагогічної техніки, критеріїв компетентності та професіоналізму, основ педагогічної взаємодії (етики педагогічної діяльності і мовлення, специфіки управління освітнім процесом);

– дисципліна «Педагогічна та професійна психологія», метою якої є формування системи теоретичних та практичних знань щодо змісту, принципів та психологічних закономірностей освітнього процесу; усвідомлення закономірностей професійного становлення особистості; формування здатності виявляти, аналізувати та вирішувати психологічні проблеми, що виникають в освітньому процесі та у професійній діяльності;

– дисципліна «Педагогічний контроль в системі освіти», яка забезпечує формування системи теоретичних знань і практичних навичок щодо організації і проведення педагогічного контролю в процесі професійної підготовки студентів у ЗВО;

– дисципліна «Методика викладання у вищій школі», яка ставить за мету пізнання закономірностей навчального процесу у вищій школі; формування системи психолого-педагогічних знань, які сприяють ефективності професійної діяльності, вдосконаленню культури педагогічної взаємодії викладача і студентів; розвиток психолого-педагогічних компетентностей, зокрема психологічної, операційно-методичної, конструктивно-проективної, оцінювання і контролю, експертно-аналітичної, науково-дослідної, методично-виховної;

– дисципліна «Методологія та логіка наукових досліджень», метою якої є формування системи теоретичних знань і практичних навичок щодо організації та проведення науково-педагогічних досліджень, необхідних для майбутньої фахової діяльності у ЗВО;

– дисципліна «Планування й організація навчального процесу у вищій школі», мета якої полягає у підготовці майбутніх викладачів ЗВО, які володітимуть достатнім обсягом теоретичних знань, практичних умінь та навичок планування і організації навчального процесу у вищій школі;

– дисципліна «Організація виховної роботи у закладі вищої освіти», метою якої є формування у магістрів наукових понять про теорію і методику виховання, її цілі та завдання; допомога майбутнім викладачам ЗВО в оволодінні основними теоретичними знаннями та практичними вміннями щодо виховання особистості і колективу та навчання їх застосовувати ці знання і вміння в майбутній професійно-педагогічній діяльності;

– дисципліна «Проектування професійної підготовки та діяльності фахівців», яка ставить за мету розкриття індивідуальних характеристик майбутнього фахівця: особистісних смислів, ціннісної свідомості, професійної орієнтації, установки, потреби, інтереси, особистісні якості, Я-концепція, особливості інтелекту, креативності, морального й духовного розвитку, які здійснюють значний вплив на подальшу професійну адаптацію;

– дисципліна «Цифровізація освітнього процесу у вищій школі», мета якої полягає у формуванні у магістрантів теоретичної бази знань з цифрових технологій в освітньому процесі; формуванні знань про цифрові технології; формуванні умінь і навичок використання цифрових технологій для організації й управління процесом навчання у вищій школі, що має забезпечити формування у студентів основ інформаційної культури та цифрової компетентності;

– дисципліна «Управління закладом вищої освіти», метою якої є ознайомлення студентів із засадами управлінської діяльності ЗВО та його структурних підрозділів;

– дисципліна «Інноваційні технології у вищій школі», яка ставить за мету пізнання закономірностей навчального процесу у вищій школі; формування системи психолого-педагогічних знань, які сприяють ефективності професійної діяльності, вдосконаленню культури педагогічної взаємодії викладача і студентів; розвиток психолого-педагогічних компетентностей.

Доповнити перелік методологічних підходів до розробки освітньої програми підготовки магістрів «Педагогіка вищої школи» покликаний *проектний підхід*, основні положення якого орієнтовані на виконання завдань з формування і розвитку інтегральної та лідерської компетентностей здобувачів вищої освіти, оптимізації й удосконалення цього процесу шляхом педагогічного проектування та використання освітніх проектів при викладанні кожної дисципліни освітньої програми.

З іншого боку, вивчення кожної дисципліни освітньої програми «Педагогіка вищої школи» бачимо як дидактичний проєкт, що має у своїй основі науково обґрунтовану, методично забезпечену, соціально й особистісно вмотивовану організацію діяльності магістрантів, спрямовану на освоєння цілей, змісту і засобів педагогічного впливу на студентську спільноту та окремі особистості, в тому числі на самого себе як суб'єкта саморозвитку.

Отже, зміст дисциплін та шляхи його реалізації як складові освітньої програми розглядаються нами як дидактичний проєкт – унікальна діяльність із поєднання теорій лідерства й практики формування лідерської компетентності магістрантів та її складових – передбачених навчальними програмами компетентностей (інтегральна, загальні, спеціальні), що регламентовані встановленими термінами, спрямовані на досягнення заздалегідь передбачуваного результату – визначених програмних результатів навчання та позитивної динаміки у рівнях сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО.

Також ми переконані, що у нинішніх непростих умовах функціонування ЗВО, організації освітнього процесу та педагогічної діяльності науково-педагогічних працівників (навчальної, методичної, виховної, організаційної тощо) провідними компетенціями сучасних педагогів, особливо викладачів ЗВО, вважається здатність організовувати професійно-педагогічну діяльність як проєктну: окреслювати цілі, далеко і найближчу перспективи; знаходити й залучати різноманітні ресурси, які сприятимуть досягненню мети; планувати дії, аналізувати, оцінювати, чи вдалося досягти загальної мети, проміжних цілей, програмних результатів навчання.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підбиваючи підсумки, зазначимо, що сукупність методологічних підходів (компетентнісний, інтегрований, діяльнісний, ресурсорієнтований, системний, лідерський, контекстний, проєктний), які були покладені в основу при розробці освітньої програми підготовки магістрів «Педагогіка вищої школи» у ПУЕТ, забезпечили її унікальність серед подібних програм інших ЗВО, та окреслили вектори для подальшої її реалізації в освітньому процесі. Новизна розробленої освітньої програми полягає у створенні нового змісту навчання, який урахує сучасні суспільні та освітні тенденції, концепції та парадигми: цифровізація освіти, демократизація освіти, студентоцентрована й гуманістична парадигми, лідерська управлінська парадигма, концепція ресурсорієнтованого навчання, освіта упродовж усього життя. Інакше кажучи, створено та змодельовано таку освітню програму підготовки магістрів «Педагогіка вищої школи» в освітньому середовищі ПУЕТ, яку оптимізовано до соціальних потреб сучасного суспільства, до потреб сучасних ЗВО, освітнього середовища сучасного університету й характеру професійної підготовки магістрантів – майбутніх викладачів ЗВО у цілому.

Список використаної літератури

1. Гриньова М.В., Кононець Н.В., Дяченко-Богун М.М., Рибалко Л.М. Ресурсно-орієнтоване навчання студентів в умовах здоров'язбережувального освітнього середовища. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. 72 (4). С. 182–193. DOI: 10.33407/itlt.v72i4.2783
2. Божко Н. Розвиток методичної компетентності інженера-педагога у процесі професійної діяльності. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. 4. С. 140–145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pippo_2013_4_14
3. Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система: довідник користувача / гер. з англ.; за ред. д-ра техн наук, проф. Ю.М. Рашкевич та д-ра пед. наук, проф. Ж.В. Таланової. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2015. 106 с.
4. Зубков О.Л. Развитие методической компетентности учителей в условиях модернизации общего образования: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Екатеринбург, 2007. 169 с.
5. Лебедева О.В. Развитие методической компетентности учи теля как средство повышения эффективности учебного процесса в общеобразовательной школе: дис. ... канд. пед. наук. Нижний Новгород, 2007. 184 с.
6. Луговий В.І., Слюсаренко О.М., Таланова Ж.В. Реалізація світового досвіду рівневої, орієнтаційної та галузевої організації вищої школи в Законі України «Про вищу освіту»: шлях до розуміння та визнання. *Вища освіта України*. 2014. 3 (1). С. 32–36. URL: http://catalog.library.tnpu.edu.ua:8080/library/DocDescription?doc_id=591767

7. Наказ Міністерства освіти і науки України від 01 червня 2017 № 600 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2017 № 1648). Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/proekty%20standartiv%20vishcha%20osvita/1648.pdf>

8. Нестуля С.І. Компонент «Ресурсно-орієнтоване навчання» дидактичної системи формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту. *Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. пр.* Харків: Вид-во НТМТ, 2018. 5 (91). С. 65–76. URL: <http://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/3304>

9. Нестуля С.І. Практика реалізації лідерського підходу до підготовки фахівців нового покоління у ПУЕТ. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: зб. наук. праць Харківського нац. пед. ун-ту імені Г.С. Сковороди.* Харків, 2017. 49. С. 154–167. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/sciencemeans/article/view/712>

10. Присяжнюк Ю.С. Розвиток методичної компетентності викладачів дисциплін гуманітарного циклу у системі післядипломної освіти: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2010. 277 с.

11. Захарченко В.М., Луговий В.І., Рашкевич Ю.М., Таланова Ж.В. Розроблення освітніх програм: методичні рекомендації / за ред. В.Г. Кременя. К.: Пріоритети, 2014. 120 с.

12. Сіягівська І.Ю. Визначення ключових понять проблеми інтеграції змісту навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів. *Наукові праці Чорноморського держ. ун-ту імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія «Педагогіка».* 2013. 215 (203). С. 28–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2013_215_203_8

13. Раскола Л.А., Ружицька О.М. Теоретико-методичні засади розроблення освітніх програм: метод. посіб. / за ред. О.В. Запороженко, В.М. Хмарський. Одеса: Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 2016. 68 с.

14. Kononets N., Ilchenko O., Mokliak V. Future teachers resource-based learning system: experience of higher education institutions in Poltava city, Ukraine. *Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE.* July 2020. Vol. 21. № 3. Article 14. P. 199–220. DOI: 10.17718/tojde.762054

15. Kononets N., Nestulya S. The implementation experience of students mobile training in the fundamentals of leadership as a resource-oriented form. *Інформаційні технології і засоби навчання.* 2020. Том 78. № 4. С. 116–131. DOI: 10.33407/itlt.v78i4.3097